

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی
گروه زبان‌شناسی همگانی، آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان و
فرهنگ و زبان‌های باستانی

آموزش مستقیم واژه در متن: مقایسه تأثیر دو رویکرد یادگیری مستقیم و تصادفی در یادگیری واژه

استاد راهنما: آقای دکتر رضا مراد صحرائی
استاد مشاور: خانم دکتر گلناز مدرسی قوامی

پژوهشگر: شهناز احمدی قادر

پایان‌نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان

بهمن ۱۳۹۰

فرم گردآوری اطلاعات پایان نامه ها
کتابخانه مرکزی دانشگاه علامه طباطبائی

عنوان: آموزش مستقیم واژه در متن: مقایسه تأثیر دو رویکرد یادگیری مستقیم و تصادفی در یادگیری واژه		
نویسنده: شهناز احمدی قادر		
استاد راهنما: دکتر رضا مراد صحرایی استاد مشاور: دکتر گلناز مدرسی قوامی / استاد داور: دکتر محمد دبیر مقدم		
کتاب نامه: دارد واژه نامه: دارد		
نوع پایان نامه: بنیادی ☐ توسعه‌ای ☐ کاربردی ☒		
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد سال تحصیلی: ۹۱-۱۳۹۰		
محل تحصیل: تهران نام دانشگاه: علامه طباطبائی دانشکده: ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی		
تعداد صفحات: ۱۴۹ گروه آموزشی: گروه زبان‌شناسی همگانی، آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان و فرهنگ و زبان‌های باستانی		
کلید واژه‌ها به زبان فارسی: واژه، دانش واژگانی، یادگیری تصادفی، یادگیری تعمدی، سطوح تسلط بر ارتباط صورت-معنی.		
کلید واژه‌ها به زبان انگلیسی: word, lexical knowledge, incidental learning, intentional learning, levels of mastery of the form-meaning link.		

چکیده

الف) موضوع و طرح مسئله (اهمیت موضوع و هدف): آموزش و یادگیری واژه، بخش مهمی از فرایند یادگیری زبان است. محققان و مدرسان بر این باورند که رسیدن به یک مهارت زبانی سطح بالا، مستلزم یادگیری شمار زیادی از واژه‌ها است. از سوی دیگر، یادگیری واژه‌ها برای زبان‌آموزان، تکلیفی طاقت‌فرسا و آموزش آن در کلاس درس برای مدرسان زبان دوم/خارجی بسیار وقتگیر است. از این‌رو، معرفی روش‌های مؤثر برای آموزش و یادگیری واژه برای زبان دوم/خارجی همواره مورد توجه محققان بوده‌است و تاکنون راهبردهای زیادی برای آن معرفی شده‌است. پژوهش حاضر نیز با هدف تسهیل آموزش و یادگیری واژه، به مقایسه دو موقعیت یادگیری واژه می‌پردازد که عبارتند از: الف) موقعیت یادگیری تصادفی از طریق خواندن تنها. ب) موقعیت آموزش مستقیم واژه در متن (یادگیری تصادفی از طریق خواندن، توأم با آموزش مستقیم واژه). در این مسیر، دانش واژگانی زبان‌آموزان در چهار سطح تسلط بر ارتباط صورت-معنی (یادآوری صورت، تشخیص صورت، یادآوری معنی و تشخیص معنی) که مهمترین و اولین گام در یادگیری واژه است، مورد آزمون قرار می‌گیرد و در دو موقعیت یادگیری ذکر شده مقایسه می‌شوند. نتایج حاصل از پژوهش حاضر می‌تواند روشنگر بخشی از راهبردهای یادگیری واژه و اهمیت آموزش مستقیم واژه در متن باشد.

ب) مبانی نظری: شامل مرور مختصری از منابع، چارچوب نظری، پرسش‌ها و فرضیه‌ها: مبانی نظری پژوهش حاضر بر دو رویکرد یادگیری تصادفی و یادگیری مستقیم (تعمدی) استوار است. مطابق آراء نیشن (۲۰۰۱) و اشمیت (۱۹۹۷)، یادگیری تصادفی واژه عبارت است از یادگیری از طریق خواندن متن با هدف اصلی درک مطلب و دریافت پیام متن. لافر و هالستیجن (۲۰۰۱) در تعریف یادگیری تصادفی به عدم آگاهی زبان‌آموزان از آزمون پس از یادگیری اشاره می‌کنند. در یادگیری تعمدی، توجه زبان‌آموز به واژه، به عنوان بخشی از نظام زبانی است؛ به این معنی که زبان‌آموز شمار زیادی از واژه‌ها را با در نظر گرفتن معنی، تلفظ و املاي آن، حفظ می‌کند. در این تحقیق سه پرسش مطرح شد که عبارتند از:

- ۱) موفقیت در یادگیری واژه، در موقعیت یادگیری مستقیم واژه در متن (یادگیری تصادفی از طریق خواندن+آموزش مستقیم) در مقایسه با یادگیری تصادفی از طریق خواندن تنها چگونه است؟
- ۲) میزان یادگیری در هر یک از سطوح تسلط بر ارتباط صورت-معنی (یادآوری صورت، تشخیص صورت، یادآوری معنی و تشخیص معنی) در دو موقعیت یادگیری تصادفی و مستقیم چگونه است؟
- ۳) ماندگاری یادگیری واژه در موقعیت یادگیری تصادفی به همراه آموزش مستقیم در مقایسه با موقعیت یادگیری تصادفی از طریق خواندن تنها چگونه است؟

نگارنده بر مبنای پرسش‌های فوق به ترتیب، فرضیه‌های زیر را مطرح کرد:

- ۱) زبان‌آموزان در موقعیت یادگیری آموزش مستقیم واژه در متن (از طریق خواندن + آموزش مستقیم)، نسبت به یادگیری تصادفی از طریق خواندن تنها، بسیار موفق‌ترند.
- ۲) میزان یادگیری در هر یک از سطوح تسلط بر ارتباط صورت-معنی (یادآوری صورت، تشخیص صورت، یادآوری معنی و تشخیص معنی) در دو موقعیت یادگیری تصادفی و مستقیم، متفاوت است.
- ۳) یادگیری واژه در موقعیت یادگیری تصادفی به همراه آموزش مستقیم (آموزش مستقیم واژه در متن) نسبت به موقعیت یادگیری تصادفی از طریق خواندن تنها، ماندگاری بیشتری دارد.

پ) روش تحقیق شامل جامعه مورد تحقیق، نمونه‌گیری و روش‌های نمونه‌گیری، ابزار اندازه‌گیری، نحوه اجرای آن، شیوه گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها: پژوهش حاضر از نوع تجربی و مقایسه‌ای است. طرح پژوهشی، طرح آزمایشی وابسته، درون آزمودنی و مکرر است، که در آن یک گروه شرکت‌کننده در دو شرایط مختلف مقایسه می‌شود. آزمودنی‌های پژوهش حاضر شامل ده نفر از فارسی‌آموزان دختر و پسر، از کشورهای آلمان، چین، ژاپن و دو نفر ایرانی که در خارج از ایران بزرگ شده بودند، هستند. سن این گروه از ۲۳ تا ۳۰ سال متغیر است. همه

آزمودنی‌ها در سطح بالاتر از میانی در مؤسسه بین‌المللی آموزش زبان فارسی دهخدا مشغول زبان‌آموزی بودند. در وهله اول، ۱۲ نفر از زبان‌آموزان در پیش‌آزمون شرکت کردند. پس از مشاهده نتایج پیش‌آزمون، ۱۰ نفر از زبان‌آموزانی انتخاب شدند که با واژه‌های موردنظر پژوهشگر ناآشنا بودند. ابزارهای اندازه‌گیری و آزمایش در این تحقیق سه نوع هستند که عبارتند از: (۱) مواد آموزشی، (۲) پیش‌آزمون و (۳) پس‌آزمون‌ها. یک هفته قبل از آموزش پیش‌آزمونی گرفته شد که به وسیله آن سطح دانش واژگانی آزمودنی‌ها سنجیده و سطح دشواری متن کنترل شد. زبان‌آموزانی که با واژه‌های مورد نظر پژوهشگر ناآشنا بودند انتخاب شدند. سپس آزمودنی‌های انتخاب شده، متن خواندن را دریافت کردند. متن خواندن حاوی ۱۲ واژه جدید بود که در دو گروه و هر گروه در یکی از موقعیت‌های یادگیری تصادفی و یادگیری مستقیم، در متن آماده و گنجانده شده بودند. چهار سطح دانش واژگانی (یادآوری صورت، یادآوری معنی، تشخیص صورت و تشخیص معنی) از طریق چهار نوع آزمون (پر کردن جای خالی، نوشتن معنی واژه، انتخاب صورت درست و آزمون چندگزینه‌ای) بلافاصله بعد از آموزش، اندازه‌گیری شدند. برای مقایسه میزان ماندگاری دانش واژگانی، همین آزمون یک هفته بعد از آموزش تکرار شد. داده‌های گردآوری شده، به روش‌های توصیفی-آماري تجزیه و تحلیل شدند.

ت) یافته‌های تحقیق: توصیف داده‌ها و نتایج آزمون‌های آماری، آموزش مستقیم واژه را در تمام سطوح دانش واژگانی بسیار مؤثرتر از موقعیت یادگیری تصادفی از طریق خواندن تنها نشان دادند. همچنین، ضمن آنکه تفاوت در سرعت یادگیری چهار سطح دانش واژگانی را شاهد بودیم، ملاحظه کردیم که آموزش مستقیم واژه در متن نسبت به موقعیت یادگیری تصادفی در یادگیری و ماندگاری معنی واژه‌ها، برتری دارد.

ث) نتیجه‌گیری و پیشنهادات: برای نتیجه کلی می‌توان گفت، یافته‌های پژوهش حاضر تأکید بر به‌کارگیری متعادل دو رویکرد یادگیری تصادفی و مستقیم برای یادگیری واژه دارد و ارزش تلاش و صرف وقت برای آموزش مستقیم واژه در کلاس خواندن را اثبات می‌کند.

برخی پیشنهادهای مطرح شده برای مطالعات آینده عبارتند از: مقایسه تأثیر دو رویکرد یادگیری تصادفی و مستقیم برای یادگیری جنبه‌های دیگر زبان، تأثیر خواندن گسترده بر یادگیری واژه، بررسی نوع آزمون‌ها برای سنجش درست دانش واژگانی، مقایسه آموزش و یادگیری واژه در بافت‌های زبانی مختلف مانند شنیدن یا خواندن.

صحت اطلاعات مندرج در این فرم بر اساس محتوای پایان‌نامه و ضوابط مندرج در فرم را گواهی می‌نمایم.

نام استاد راهنما: دکتر رضا مراد صحرائی

سمت علمی: استادیار

نام دانشکده: ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی

رئیس کتابخانه:

سپاسگزاری

حمد و سپاس خدای را که مرا به آموختن قطره‌ای از دریای بی‌کران علمش، رہنمون گشت. از استادان محترم، آقای دکتر صحرایی و خانم دکتر مدرس قوامی که تدوین این پایان‌نامه بدون هدایت و راهنمایی‌های مشتاقانه ایشان غیر ممکن می‌نمود و همه عزیزانی که مراد این مسیریاری کردند، تشکر و قدردانی می‌نمایم.

تقدیم به مادر عزیزم و زنده ماد پدرم

به پاس تمام دلسوزی ها و محبت هایشان

چکیده

یادگیری واژه، بخش مهمی از فرایند یادگیری زبان است. تحقیق حاضر، برای تسهیل آموزش و یادگیری واژه، به بررسی تلاش و صرف وقت در کلاس خواندن آموزش زبان دوم، برای آموزش مستقیم واژه پرداخته است، که آیا کوششی بیهوده و اتلاف وقت است و زبان‌آموزان خود باید به آن بپردازند، یا اینکه تأثیر قابل قبولی در یادگیری واژه دارد. از این‌رو، این مطالعه به مقایسه تأثیر دو موقعیت یادگیری می‌پردازد: یادگیری تصادفی از طریق خواندن تنها، و آموزش مستقیم واژه در متن. به همین منظور، متن آموزشی خواندن حاوی ۱۲ واژه جدید آماده شد. شش واژه جدید تحت آموزش مستقیم در متن پررنگ‌تر شد و برای تقویت درون‌داد، معنی آنها در حاشیه متن ارائه شد؛ همچنین، به قصد تقویت برون‌داد تکالیف واژه بعد از خواندن طراحی شدند. شش واژه دیگر بدون تقویت درون‌داد و برون‌داد، در متن گنجانده و برای موقعیت یادگیری تصادفی آماده شدند. آزمودنی‌های تحقیق، ۱۰ نفر از زبان‌آموزانی که پس از اجرای پیش‌آزمون انتخاب شدند، همگی با واژه‌های مقصد ناآشنا بودند. پس از آموزش متن، چهار سطح دانش واژگانی (یادآوری صورت، یادآوری معنی، تشخیص صورت و تشخیص معنی) از طریق چهار مرحله پس‌آزمون (تکمیل صورت واژه، ارائه معنی یا ترجمه واژه، انتخاب صورت درست و انتخاب معنی درست واژه در آزمون چندگزینه‌ای) بلافاصله بعد از جلسه آموزش، ارزیابی شدند. پس از یک هفته برای سنجش میزان ماندگاری واژه‌ها، همان چهار پس‌آزمون با همان ترتیب اجرا شدند. توصیف داده‌ها و نتایج آزمون‌های آماری، آموزش مستقیم واژه در متن را در تمام سطوح دانش واژگانی بسیار مؤثرتر از یادگیری تصادفی تنها نشان دادند. همچنین، ضمن آنکه تفاوت در سهولت فراگیری چهار سطح دانش واژگانی را شاهد بودیم، ملاحظه کردیم که آموزش مستقیم واژه در متن نسبت به موقعیت یادگیری تصادفی در یادگیری و ماندگاری معنی واژه در مقایسه با صورت واژه، برتری دارد. بنابراین یافته‌های پژوهش حاضر تأکید بر به‌کارگیری متعادل دو رویکرد یادگیری تصادفی و مستقیم برای آموزش واژه دارد و ارزش تلاش و صرف وقت برای آموزش مستقیم واژه در کلاس‌های خواندن آموزش زبان دوم را اثبات می‌کند.

واژه‌های کلیدی: واژه، دانش واژگانی، یادگیری مستقیم، یادگیری تصادفی، سطوح تسلط بر ارتباط صورت-معنی.

فهرست مطالب

فصل اول: مقدمه

- ۱-۱. مقدمه ۲
- ۲-۱. بیان مسأله ۲
- ۳-۱. اهمیت پژوهش ۳
- ۴-۱. هدف پژوهش ۴
- ۵-۱. پرسش‌های پژوهش ۵
- ۶-۱. فرضیه‌های پژوهش ۵
- ۷-۱. تعریف برخی مفاهیم و واژه‌های کلیدی ۶
- ۸-۱. ساختار پژوهش ۷

فصل دوم: پیشینه مطالعات و مبانی نظری

- ۱-۲. مقدمه ۹
- ۲-۲. پیشینه مطالعات ۹
- ۱-۲-۲. نگاهی به روند تاریخی آموزش زبان دوم/خارجی ۹
- ۱-۱-۲-۲. پیدایش آموزش زبان دوم/خارجی ۹
- ۲-۱-۲-۲. تحولات آموزش زبان دوم/خارجی ۱۰
- ۱-۲-۱-۲-۲. آموزش زبان دوم/خارجی در چارچوب الگوی روش‌گرا ۱۰
- ۲-۲-۱-۲-۲. دوره‌ی پسا‌روش‌گرا ۱۵
- ۲-۲-۲. نگاهی به روند تاریخی آموزش زبان فارسی به خارجی‌ان ۱۵
- ۳-۲-۲. نگاهی به روند تاریخی آموزش واژه در زبان دوم ۱۶
- ۴-۲-۲. زمینه‌های تحقیق در فراگیری و کاربرد واژه ۱۸
- ۵-۲-۲. پیوستار تحقیقات در زمینه آموزش و یادگیری واژه ۱۹
- ۶-۲-۲. پژوهش‌های انجام شده در زمینه آموزش و یادگیری واژه ۲۰
- ۱-۶-۲-۲. برخی پژوهش‌ها درباره آموزش واژه به طور عام ۲۰
- ۲-۶-۲-۲. برخی پژوهش‌ها درباره آموزش در دو موقعیت یادگیری تصادفی و مستقیم ۲۲
- ۳-۲. مبانی نظری ۲۷
- ۱-۳-۲. الگوهای یادگیری زبان ۲۷

۲۷.....	۱-۳-۲-۱. فرضیه درون داد
۳۰.....	۲-۳-۱-۲. فرضیه توجه (خودآگاهی، آگاهی، تمرکز، توجه)
۳۱.....	۳-۳-۱-۳. فرضیه برون داد
۳۲.....	۲-۳-۲. مفهوم واژه
۳۳.....	۱-۲-۳-۲. مفهوم واژه بر اساس مطالعات انجام شده در جهان
۳۴.....	۲-۲-۳-۲. مفهوم واژه بر اساس مطالعات انجام شده در ایران
۳۵.....	۳-۳-۲. دانش واژگانی
۳۵.....	۱-۳-۳-۲. تشخیص یک واحد زبانی به عنوان یک واژه
۳۷.....	۲-۳-۳-۲. اهمیت یادگیری واژه
۳۷.....	۳-۳-۳-۲. طبقه‌بندی واژه‌ها از لحاظ کاربردی
۳۸.....	۴-۳-۳-۲. تعداد واژه‌های مورد نیاز برای استفاده موفق از زبان دوم
۴۱.....	۵-۳-۳-۲. جنبه‌های دانش واژگانی
۴۵.....	۴-۳-۲. واژه‌آموزی در زبان اول و دوم
۴۵.....	۱-۴-۳-۲. نقش زبان اول در یادگیری واژه‌های زبان دوم
۴۶.....	۵-۳-۲. اصول آموزش واژه
۴۸.....	۶-۳-۲. یادگیری تصادفی در مقابل یادگیری عمدی
۴۸.....	۷-۳-۲. یادگیری عمدی واژه
۴۹.....	۱-۷-۳-۲. آموزش و یادگیری عمدی با تأکید همگن بر جنبه‌های دانش واژگانی
۵۲.....	۸-۳-۲. یادگیری تصادفی واژه
۵۳.....	۱-۸-۳-۲. یادگیری تصادفی واژه و مهارت خواندن
۵۳.....	۲-۸-۳-۲. خواندن گسترده
۵۴.....	۳-۸-۳-۲. حدس‌زدن معنی واژه از بافت
۵۵.....	۴-۸-۳-۲. ارائه معنی واژه در متن
۵۶.....	۵-۸-۳-۲. افزودن فعالیت‌های مستقیم به موقعیت یادگیری تصادفی
۵۷.....	۹-۳-۲. راهبردهای یادگیری واژه
۵۷.....	۱-۹-۳-۲. طبقه‌بندی آکسفورد
۵۹.....	۲-۹-۳-۲. طبقه بندی اشمیت
۶۱.....	۳-۹-۳-۲. طبقه بندی نیشن
۶۲.....	۴-۲. جمع‌بندی

فصل سوم: روش شناسی

۶۴	۱-۳. مقدمه
۶۴	۲-۳. نوع مطالعه
۶۴	۳-۳. طرح پژوهشی تحقیق
۶۵	۴-۳. آزمودنی‌ها و روش نمونه‌گیری
۶۵	۵-۳. متغیرهای پژوهش
۶۶	۶-۳. ابزارهای اندازه‌گیری
۶۶	۱-۶-۳. مواد آموزشی
۶۸	۲-۶-۳. ابزار پژوهش در مرحله پیش‌آزمون
۶۸	۳-۶-۳. ابزار پژوهش در مرحله پس‌آزمون
۶۹	۷-۳. روال اجرای آزمایش
۷۱	۸-۳. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها
۷۱	۹-۳. محدودیت‌های پژوهش
۷۲	۱۰-۳. جمع بندی

فصل چهارم: تحلیل داده‌ها

۷۵	۱-۴. مقدمه
۷۶	۲-۴. مفاهیم آماری
۷۷	۳-۴. انتخاب روش آماری مناسب برای آزمون فرضیه‌ها
۷۸	۴-۴. توصیف و تحلیل داده‌ها
۷۸	۱-۴-۴. بررسی هم‌سطحی دانش آزمودنی‌ها با مشاهده نتایج پیش‌آزمون
۸۰	۲-۴-۴. بررسی نتایج پس‌آزمون
۸۲	۱-۲-۴-۴. مقایسه داده‌ها در موقعیت یادگیری تصادفی و یادگیری مستقیم
۸۷	۲-۲-۴-۴. تحلیل و مقایسه داده‌ها در چهار سطح ارتباط صورت-معنی
۸۸	۱-۲-۲-۴-۴. مقایسه نمره‌های سطوح دانش واژگانی در موقعیت یادگیری تصادفی
۹۲	۲-۲-۲-۴-۴. مقایسه نمره‌های سطوح دانش واژگانی در موقعیت یادگیری مستقیم
۹۶	۳-۲-۲-۴-۴. سهولت یادگیری سطوح دانش واژگانی در موقعیت یادگیری تصادفی و مستقیم
۹۶	۳-۲-۴-۴. مقایسه داده‌ها در پس‌آزمون اول و دوم
۱۰۶	۵-۴. جمع‌بندی کلی

فصل پنجم: نتیجه‌گیری

- ۱-۵. مقدمه ۱۰۸
- ۲-۵. مروری بر فصل‌های پیشین ۱۰۸
- ۳-۵. ارزیابی فرضیه‌ها ۱۱۰
- ۴-۵. پیامدها و یافته‌ها ۱۱۱
- ۱-۴-۵. یادگیری تصادفی از طریق خواندن تنها ۱۱۲
- ۲-۴-۵. آموزش مستقیم واژه در متن (خواندن + آموزش مستقیم) ۱۱۲
- ۳-۴-۵. سطوح تسلط بر ارتباط صورت-معنی ۱۱۳
- ۴-۴-۵. ماندگاری دانش واژگانی ۱۱۴
- ۵-۵. جمع بندی و نتیجه‌گیری نهایی ۱۱۵
- ۶-۵. پیشنهادهایی برای مطالعات آتی ۱۱۶

کتاب‌نامه

- کتابنامه فارسی ۱۱۸
- کتابنامه انگلیسی ۱۲۰

واژه‌نامه

- واژه‌نامه فارسی به انگلیسی ۱۳۵
- واژه‌نامه انگلیسی به فارسی ۱۳۸

پیوست‌ها

- پیوست شماره ۱: درس و تمرین‌های پس از خواندن ۱۴۳
- پیوست شماره ۲: پیش‌آزمون ۱۴۵
- پیوست شماره ۳: مرحله اول پس‌آزمون (آزمون تشخیص صورت واژه) ۱۴۶
- پیوست شماره ۴: مرحله دوم پس‌آزمون (آزمون یادآوری صورت واژه) ۱۴۷
- پیوست شماره ۵: مرحله سوم پس‌آزمون (آزمون یادآوری معنی واژه) ۱۴۸
- پیوست شماره ۶: مرحله چهارم پس‌آزمون (آزمون تشخیص معنی واژه) ۱۴۹

چکیده انگلیسی

فهرست جدول‌ها

- جدول (۱-۲) نمونه‌هایی از مطالعات انجام شده که نشانگر رشد واژگانی از طریق خواندن در موقعیت تصادفی است
- جدول (۲-۲) پوشش درصدی بر مبنای فهرست ۱۴ سطح از خانواده واژگانی در پیکره سه روزنامه مختلف
- جدول (۳-۲) تعداد صورت‌های ناآشنا در هر ۱۰۰ صورت واژگانی و تعداد خطوط متن در ازای هر یک واژه ناآشنا
- جدول (۴-۲) اطلاعات دانش واژگانی از یک واژه (نیشن، ۲۰۰۱: ۲۷)
- جدول (۵-۲) سطوح تسلط بر ارتباط معنی - صورت (اشمیت، ۲۰۱۰)
- جدول (۶-۲) چهار مسیر آموزش واژه (نیشن، ۲۰۰۱: ۳۹۰)
- جدول (۷-۲) گزیده‌ای از راهبردهای یادگیری واژه (اشمیت، ۱۹۹۷)
- جدول (۱-۳) نگاره طرح پژوهشی تحقیق حاضر
- جدول (۲-۳) فهرست واژه‌های ناآشنا در متن
- جدول (۳-۳) خلاصه ترتیب و زمان‌بندی اجرای آزمایش
- جدول (۱-۴) نمره‌های خام پیش‌آزمون
- جدول (۲-۴) آمار توصیفی داده‌های پیش‌آزمون
- جدول (۳-۴) آزمون تی یک گروهی (پیش‌آزمون)
- جدول (۴-۴) داده‌های پس‌آزمون اول (بلافاصله بعد از آموزش)
- جدول (۵-۴) داده‌های پس‌آزمون دوم (یک هفته بعد از آموزش)
- جدول (۶-۴) خلاصه آمار توصیفی نمره‌های سطوح دانش واژگانی دو موقعیت یادگیری تصادفی و مستقیم
- جدول (۷-۴) آمار توصیفی مجموع نمره‌های پس‌آزمون اول در دو موقعیت یادگیری تصادفی و مستقیم
- جدول (۸-۴) آزمون تی برای مقایسه دو موقعیت تصادفی و مستقیم در یادگیری سطوح دانش واژگانی
- جدول (۹-۴) آزمون تی برای مقایسه دو موقعیت یادگیری تصادفی و مستقیم
- جدول (۱۰-۴) نتایج آزمون‌های تی برای مقایسه تفاوت میانگین نمره‌ها در دو موقعیت یادگیری تصادفی و مستقیم
- جدول (۱۱-۴) آمار توصیفی نمره‌های هریک از سطوح ارتباط صورت و معنی در موقعیت یادگیری تصادفی از طریق خواندن تنها
- جدول (۱۲-۴) آزمون فیشر برای تعیین سطح معناداری اختلاف میانگین نمره‌های سطوح دانش واژگانی در موقعیت یادگیری تصادفی
- جدول (۱۳-۴) نتایج آزمون توکی، مقایسه چندگانه میانگین نمره‌های سطوح ارتباط صورت-معنی در موقعیت یادگیری تصادفی
- جدول (۱۴-۴) نتایج آزمون تعقیبی توکی، گروه‌های همگن بر اساس معناداری تفاوت میانگین‌ها در موقعیت یادگیری تصادفی
- جدول (۱۵-۴) ترتیب یادگیری سطوح ارتباط صورت و معنی در موقعیت یادگیری تصادفی

جدول (۴-۱۶) آمار توصیفی داده‌ها در موقعیت یادگیری مستقیم

جدول (۴-۱۷) آزمون فیشر برای تعیین سطح معناداری اختلاف میانگین نمره‌های سطوح دانش واژگانی در موقعیت یادگیری مستقیم

جدول (۴-۱۸) نتایج آزمون توکی، مقایسه چندگانه میانگین نمره‌های سطوح ارتباط صورت-معنی در موقعیت یادگیری مستقیم

جدول (۴-۱۹) نتایج آزمون تعقیبی توکی، گروه‌های همگن بر اساس معناداری تفاوت میانگین‌ها در موقعیت یادگیری مستقیم

جدول (۴-۲۰) ترتیب یادگیری سطوح ارتباط صورت و معنی در موقعیت یادگیری مستقیم

جدول (۴-۲۱) رتبه‌بندی سهولت یادگیری سطوح تسلط بر ارتباط صورت-معنی در دو موقعیت یادگیری تصادفی و مستقیم

جدول (۴-۲۲) آمار توصیفی داده‌ها در پس‌آزمون اول و دوم در هر دو دوره پس‌آزمون

جدول (۴-۲۳) اختلاف درصد میانگین نمره‌ها در پس‌آزمون یک هفته بعد از آموزش نسبت به آزمون بلافاصله بعد از آموزش

جدول (۴-۲۴) درصد میانگین نمره‌ها در موقعیت یادگیری تصادفی و مستقیم به طور کلی

جدول (۴-۲۵) آزمون تی جفتی برای مقایسه دو دوره آزمون بلافاصله بعد از آموزش و یک هفته بعد از آموزش برای موقعیت یادگیری تصادفی

جدول (۴-۲۶) آزمون تی جفتی برای مقایسه دو دوره آزمون بلافاصله بعد از آموزش و یک هفته بعد از آموزش برای موقعیت یادگیری مستقیم

جدول (۴-۲۷) خلاصه نتایج آزمون‌های تی برای مقایسه میانگین نمره‌ها در دو پس‌آزمون بلافاصله پس از آموزش تأخیری

جدول (۴-۲۸) خلاصه نتایج آزمون‌های آماری برای مقایسه میانگین تمام مراحل مورد بررسی

جدول (۵-۱) خلاصه بحث و بررسی نتایج پژوهش

فهرست نمودارها

- نمودار (۱-۴) مقایسه درصد یادگیری در دو موقعیت یادگیری تصادفی و مستقیم در چهار سطح ارتباط صورت-معنی
- نمودار (۲-۴) درصد یادگیری واژه‌ها در دو موقعیت یادگیری تصادفی و مستقیم
- نمودار (۳-۴) مقایسه تفاوت میانگین نمره‌ها برای دو موقعیت یادگیری تصادفی و مستقیم در سطوح دانش واژگانی
- نمودار (۴-۴) مقایسه درصد میانگین نمره‌های هر یک از سطوح دانش واژگانی در موقعیت یادگیری تصادفی
- نمودار (۵-۴) مقایسه درصد میانگین نمره‌های هر یک از سطوح دانش واژگانی در موقعیت یادگیری مستقیم
- نمودار (۶-۴) مقایسه میانگین نمره‌ها برای موقعیت یادگیری مستقیم در دو زمان بلافاصله و یک هفته بعد از آموزش
- نمودار (۷-۴) مقایسه میانگین نمره‌ها برای موقعیت یادگیری تصادفی در دو زمان بلافاصله و یک هفته بعد از آموزش
- نمودار (۹-۴) مقایسه میانگین نمره‌ها در دو موقعیت تصادفی و مستقیم برای پس‌آزمون دوم (یک هفته بعد از آموزش)

فصل اول: مقدمه

۱-۱. مقدمه

زبان نظام در هم تنیده‌ای از حوزه‌های معنی، آوا، نحو و واژگان^۱ است. یادگیری زبان مستلزم یادگیری همه مؤلفه‌های زبانی است. بنابراین محققان آموزش و یادگیری زبان همواره در صدد معرفی مؤثرترین روش‌های آموزش و راهبردهای یادگیری تمام مؤلفه‌های زبانی از جمله واژه بوده‌اند. طی دهه‌های ۱۹۴۰ تا ۱۹۶۰ میلادی، آموزش دستور، مرکز توجه آموزش زبان دوم قرار داشت و یادگیری واژه یعنی آسان‌ترین بخش یادگیری زبان را به عهده خود زبان‌آموزان می‌گذاشتند. در دهه‌های اخیر، زبان وسیله انتقال پیام و معنی در نظر گرفته می‌شود و هدف نهایی از آموزش زبان را افزایش توانایی زبان‌آموزان برای برقراری یک رابطه واقعی، خودانگیخته و معنادار در زبان دوم می‌دانند. از این‌رو همه مؤلفه‌های زبانی، هر کدام به اندازه قدر و منزلت خود مورد توجه قرار می‌گیرند. امروزه در تحقیقات حوزه آموزش زبان دوم/خارجی گرایش روزافزونی نسبت به فراگیری واژه به عنوان یک مؤلفه اصلی در این زمینه مشاهده می‌شود و یکی از ملاحظات مدرسان زبان و زبانشناسان کاربردی، بررسی روش‌های آموزش واژه است. به اعتقاد ریچاردز و رناندیا^۲ (۲۰۰۲: ۲۵۵)، «واژه‌ها بخش اصلی و هسته تشکیل دهنده مهارت زبانی هستند و زمینه وسیعی برای فراگیری چهار مهارت زبانی خواندن، نوشتن، صحبت کردن و شنیدن، فراهم می‌کند». پرسشی که بسیار مورد توجه مدرسان زبان دوم/خارجی بوده، این است که بهترین روش برای جلب توجه زبان‌آموزان به سوی یادگیری واژه و همین‌طور آموزش آن کدام است. زیرا آموزش و یادگیری واژه‌های زبان بسیار وقتگیر و از اولویت‌های آموزش و یادگیری زبان است.

۱-۲. بیان مسأله

محققان، مدرسان و زبان‌آموزان، جملگی بر این باورند که رسیدن به یک مهارت زبانی سطح بالا مستلزم یادگیری شمار زیادی از واژه‌ها است. به اعتقاد ریچاردز و رناندیا (۲۰۰۲: ۲۵۵)، «بدون یک دایره واژگانی وسیع و به‌کارگیری راهبردهای یادگیری واژه، زبان‌آموزان اغلب به [مهارت زبانی] کم‌تر از توانایی خود دست خواهند یافت و از فراهم ساختن فرصت‌های یادگیری زبان در اطراف خود مأیوس

^۱ lexicon

^۲ Richards & Renandya

خواهند شد». از سوی دیگر، یادگیری واژه‌ها برای زبان‌آموزان تکلیفی طاقت‌فرسا و آموزش آن در کلاس درس برای مدرسان زبان دوم/خارجی بسیار وقتگیر است. بنابراین، محققان در حوزه آموزش زبان دوم/خارجی همواره در جستجوی روش‌های مؤثرتر در آموزش و یادگیری واژه هستند. به روشنی می‌توان دریافت که یادگیری واژه در زبان اول (زبان‌آموزی کودک) از طریق یادگیری تصادفی اتفاق می‌افتد (ناگی^۱، ۱۹۹۷). همچنین تحقیقات در حوزه مهارت خواندن نشان دهنده آن است که فراگیری تصادفی واژه در یادگیری زبان دوم/خارجی نیز اتفاق می‌افتد (وارینگ و تاکاکی^۲، ۲۰۰۳). با وجود جذابیت «رویکرد یادگیری تصادفی^۳» و همسویی آن با یافته‌های فراگیری زبان اول، محققان دریافته‌اند که انجام تکلیف‌های پس از خواندن^۴ که مستقیماً بر روی واژه‌های جدید تمرکز دارند، در یادگیری واژه بسیار مؤثرند. همچنین معلمان زبان دوم/خارجی نیز عملاً دو رویکرد یادگیری تصادفی و صریح^۵ را در آموزش واژه به کار می‌گیرند. از این‌رو، به نظر می‌رسد که در آموزش زبان دوم/خارجی «آموزش مستقیم^۶» نیز جایگاه خاصی دارد. بنابراین، مسأله مورد بحث در پژوهش پیش‌رو این است که آموزش مستقیم واژه در متن تا چه اندازه به غنای یادگیری تصادفی از طریق خواندن کمک می‌کند.

۳-۱. اهمیت پژوهش

نیشن^۷ (۲۰۰۲: ۲۶۷) بر این باور است که «گسترش دایره واژگان در فراگیری زبان به حدی اهمیت دارد که شایسته طرح‌ریزی، کنترل و نظارت دقیق است». همچنین میرا^۸ (۱۹۹۶: ۳۷) معتقد است: «زبان‌آموزانی که دایره واژگانی وسیعی دارند نسبت به زبان‌آموزان دارای دایره واژگانی محدود، از مهارت‌های زبانی بسیار بالاتری برخوردار هستند. همچنین شواهدی وجود دارد که اهمیت یادگیری واژه‌ها را تقریباً در تمامی جنبه‌های مهارت زبان دوم تأیید می‌کند». با توجه به اظهارات مشابه از سوی پژوهشگران و نظر به این که دانش واژگانی بخش مهمی از توانش زبانی است، می‌توان دریافت که اهمیت آموزش واژه در خور توجه خاص است. به همین دلیل تاکنون محققان راهبردهای زیادی برای آموزش و یادگیری واژه معرفی کرده‌اند.

^۱ Nagy

^۲ Waring & Takaki

^۳ incidental learning approach

^۴ post-reading tasks

^۵ explicit learning approach

^۶ direct teaching

^۷ Nation

^۸ Meara

رویکرد یادگیری تصادفی از طریق خواندن و رویکرد یادگیری مستقیم خارج از بافت^۱ از جمله روش‌هایی است که برای آموزش و یادگیری واژه از سوی محققان مطرح شده است. هدف اصلی در رویکرد یادگیری تصادفی درک مطلب و تمرکز بر پیام متن است و آموزش واژه تابعی از فعالیت‌های یادگیری زبان، مانند خواندن است. در حالی که در رویکرد یادگیری مستقیم خارج از متن، یادگیری واژه به صورت تعمدی و مستقیم از طریق انجام برخی فعالیت‌ها حاصل می‌شود و هدف اصلی کلاس، تمرکز بر زبان است. لازم به ذکر است که یادگیری تصادفی واژه از طریق خواندن تنها، یک روش بی‌ثبات و شکننده است و بسیاری از یادگیرندگان زبان دوم، شرایطی را که این نوع یادگیری در آن اتفاق بیفتد تجربه نمی‌کنند (نیشن، ۲۰۰۲: ۲۶۷)، از طرفی دیگر یادگیری مستقیم واژه خارج از متن، کاربرد واژه در بافت را آموزش نمی‌دهد (نیشن، ۲۰۰۱). بنابراین رویکرد یادگیری تصادفی و مستقیم مکمل هم هستند و بهتر آن است که به طور مفیدی با هم ترکیب شوند (اشمیت^۲، ۲۰۰۸). از این رو نتایج حاصل از پژوهش حاضر می‌تواند روشنگر بخشی از راهبردهای یادگیری واژه و اهمیت آموزش مستقیم واژه در متن باشد.

۴-۱. هدف پژوهش

هدف کلی این پژوهش تسهیل آموزش و یادگیری واژه است. همانطور که پیش‌تر اشاره شد، روش‌ها و راهکارهای بسیاری توسط محققان ارائه شده است، از جمله دو رویکرد یادگیری تصادفی و یادگیری مستقیم. از آنجایی که هر یک از این روش‌ها به تنهایی در آموزش و یادگیری واژه کمبودهایی دارند، پژوهشگر قصد دارد با ترکیب دو روش ذکر شده، نشان دهد که یادگیری تصادفی و مستقیم، مکمل یکدیگرند و ترکیب مفید آنها می‌تواند در تسهیل آموزش و یادگیری واژه بسیار کارساز باشد. به همین منظور، در این تحقیق، نتایج حاصل از آموزش و یادگیری واژه در دو موقعیت زیر مورد سنجش و مقایسه قرار می‌گیرد:

الف) موقعیت یادگیری تصادفی از طریق خواندن تنها.

ب) موقعیت آموزش مستقیم واژه در متن (یادگیری تصادفی از طریق خواندن + آموزش مستقیم واژه)
در این مسیر، دانش واژگانی^۳ زبان‌آموزان در چهار سطح تسلط بر ارتباط صورت-معنی^۴ (یادآوری صورت^۵، تشخیص صورت^۱، یادآوری معنی^۲ و تشخیص معنی^۳) که اولین مهمترین گام در یادگیری واژه است، مورد آزمون قرار می‌گیرد و در دو موقعیت یادگیری ذکر شده مقایسه می‌شوند.

^۱ direct, decontextualized learning approach

^۲ N. Schmitt

^۳ lexical knowledge

^۴ levels of mastery of the form-meaning link

^۵ form recall

۱-۵. پرسش‌های پژوهش

نگارنده پایان‌نامه حاضر با بررسی و مقایسه سطوح تسلط ارتباط صورت-معنی در دو موقعیت یادگیری

مستقیم و غیرمستقیم که در بخش ۱-۴ معرفی شدند، سعی دارد به سه پرسش زیر پاسخ دهد:

۱) موفقیت در یادگیری واژه، در موقعیت یادگیری مستقیم واژه در متن (یادگیری تصادفی از طریق

خواندن+ آموزش مستقیم) در مقایسه با یادگیری تصادفی از طریق خواندن تنها چگونه است؟

۲) میزان یادگیری در هر یک از سطوح تسلط بر ارتباط صورت-معنی (یادآوری صورت، تشخیص

صورت، یادآوری معنی و تشخیص معنی) در دو موقعیت یادگیری تصادفی و مستقیم چگونه

است؟

۳) ماندگاری یادگیری واژه در موقعیت یادگیری تصادفی به همراه آموزش مستقیم در مقایسه با

موقعیت یادگیری تصادفی از طریق خواندن تنها چگونه است؟

۱-۶. فرضیه‌های پژوهش

نگارنده بر مبنای پرسش‌های فوق به ترتیب، فرضیه‌های زیر را در نظر گرفته است:

۱) زبان‌آموزان در موقعیت یادگیری آموزش مستقیم واژه در متن (از طریق خواندن+ آموزش

مستقیم)، نسبت به یادگیری تصادفی از طریق خواندن تنها، بسیار موفق‌ترند.

۲) میزان یادگیری در هر یک از سطوح تسلط بر ارتباط صورت-معنی (یادآوری صورت، تشخیص

صورت، یادآوری معنی و تشخیص معنی) در دو موقعیت یادگیری تصادفی و مستقیم، متفاوت

است.

۳) یادگیری واژه در موقعیت یادگیری تصادفی به همراه آموزش مستقیم (آموزش مستقیم واژه در

متن) نسبت به موقعیت یادگیری تصادفی از طریق خواندن تنها، ماندگاری بیشتری دارد.

¹ form recognition

² meaning recall

³ meaning recognition